

Тетяна СУКАЛЕНКО,

orcid.org/0000-0002-5107-9914

доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри журналістики, української словесності та культури
Університету державної фіскальної служби України
(Ірпінь, Київська область, Україна) *sukalenko78@gmail.com*

МЕДІАДИСКУРС У БРИТАНСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ НАУКОВИХ СТУДІЯХ

Статтю присвячено аналізу стану наукового опрацювання проблематики медійного дискурсу на сучасному етапі в працях британських та американських лінгвістів. Опрацьовано сучасну англomовну наукову літературу (монографії, автореферати, дисертації тощо), присвячену медіадискурсу в британській та американській лінгвістиці лінгвістиці. Здійснено узагальнювальний огляд її змісту. Виокремлено основні дослідницькі напрями, а саме: вивчення медійного дискурсу в синхронії та діахронії, зміни в медійному дискурсі, тематику медійних текстів, дискурс та мову. Здійснено аналіз стану наукового опрацювання питання дискурсу в зарубіжній лінгвістиці. Визначено основні тенденції у поглядах фахівців на проблему з огляду на те, що вже зроблено в науці. Дискурс засобів масової комунікації є своєрідним континуумом, у якому закумуляовано колосальний суспільний досвід. Він є надзвичайно цікавим для дослідників явищем як з позицій діахронії – в розрізі його становлення та формування, так і в синхронній площині – з погляду встановлення закономірностей його проявів та функціонування в часо-просторовому вимірі сучасного соціуму з огляду на систему суспільно-значущих ціннісних орієнтирів та координат. У наукових колах британської та американської дискурсології увагу дослідників зосереджено на вивченні медійного дискурсу в контексті реалій сучасності. Науковці здійснюють мапування сучасного медіа-публічного дискурсу та встановлюють відношення в історичному контексті з метою показати походження сучасних громадсько-політичних зобов'язань. Важливим також є те, що дослідники медійного дискурсу торкаються проблеми гендеру. Підсумовуючи огляд літератури, присвяченої медійному дискурсу в британській та американській лінгвістиці, сформульовано висновок щодо розвитку як теоретичних основ дискурсології, так і практичних аспектів функціонування медійного дискурсу як суспільного та культурного явища, а також перспективи подальших наукових досліджень.

Ключові слова: медіадискурс, дискурсологія, інформація, засоби масової комунікації, суспільство.

Tetiana SUKALENKO,

orcid.org/0000-0002-5107-9914

Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Journalism, Ukrainian Literature and Culture
University of State Fiscal Service of Ukraine
(Irpin, Kyiv region, Ukraine) *sukalenko78@gmail.com*

MEDIADISOURSE IN BRITISH AND AMERICAN SCIENTIFIC STUDIES

The article deals with the analysis of the state of scientific elaboration of the problems of media discourse at the present stage in the works of British and American linguists. Modern English-language scientific literature (monographs, abstracts, dissertations, etc.), devoted to media discourse in British and American linguistics, has been studied. A generalized review of its content has been carried out. The main research areas are identified, namely: the study of media discourse in synchrony and diachrony, changes in media discourse, the subject of media texts, discourse and language. The analysis of the state of scientific elaboration of the issue of discourse in foreign linguistics is carried out. The main trends in the views of experts on the problem are identified, given what has already been done in science. The discourse of the mass media is a kind of continuum in which a colossal social experience is accumulated. It is an extremely interesting phenomenon for the researchers both from the standpoint of diachrony – in terms of its foundation and formation, and in the synchronous scale – in terms of establishing patterns of its manifestations and functioning in the space-time dimension of modern society given the system of socially significant values and coordinates. In the scientific circles of British and American discourse, researchers focus on the study of media discourse in the context of modern realities. Scholars map contemporary media-public discourse and establish relationships in historical contexts to show the origins of contemporary socio-political commitments. It is also important that researchers of media discourse address the issue of gender. Summarizing the review of the literature on media discourse in British and American linguistics, a conclusion is drawn on the development of both theoretical foundations of discourse and practical aspects of the functioning of media discourse as a social and cultural phenomenon, as well as prospects for further research.

Key words: media discourse, discourse science, information, mass media, society.

Постановка проблеми. Медійний дискурс – це мультидисциплінарна категорія, яка упродовж останніх десятиліть є предметом досліджень широкого кола науковців. Зацікавлення проблемами дискурсу медіа є цілком обґрунтованим. Дослідження дискурсу здійснюються у контексті філософії, соціології, психології, логіки, антропології, культурології, етнології, лінгвістики, медіалінгвістики та ін. Становлення наукової парадигми дискурсу в мовознавстві пов'язане з діяльністю американської школи етнолінгвістики та чеської лінгвістичної школи. Лінгвісти займаються вивченням як загальних питань теорії дискурсу (Т. ван Дейк, Р. Фавлер, Дж. Кук, С. Серажим, Ф. Бацевич та ін.), так і дослідженням різних його типів, до прикладу: мистецький дискурс (В. Іващенко), політичний дискурс (В. Дем'янков, О. Шейгал, Н. Миронова), художній дискурс (Н. Кондратенко, О. Семенюк). Особливу увагу в сучасних наукових школах приділяють дискурсу сучасних мас-медіа (Н. Лютянська, І. Мірошніченко та ін.). На нашу думку, це є цілком виправданим, адже в сучасному соціумі засоби масової комунікації займають важливу нішу суспільного життя, зреалізують широке коло соціально значущих функцій: від простого інформування про події суспільного, культурного, політичного характеру до впливу на свідомість одержувачів цієї інформації, маніпуляцій шляхом інтерпретації цих подій.

Грунтовне вивчення медійного дискурсу здійснюють британські та американські лінгвісти. Поки що їхні напрацювання тільки частково висвітлені в наукових розвідках українських дослідників-дискурсологів. Тому тему нашої роботи вважаємо актуальною.

Аналіз досліджень. Над дослідженням медійного дискурсу в британській та американській лінгвістиці в україністиці працюють здебільшого щодо питань практичного характеру. Окремі результати таких досліджень висвітлено в дисертаційних працях вітчизняних науковців. Так, зокрема, І. Мірошніченко, яка займалась вивченням стислого тексту в українському масмедійному дискурсі (Мірошніченко, 2020), звертається до праці британського дослідника Нормана Феєрклафа (Norman Fairclough). Українська дослідниця І. Лютянська займається питаннями міжетнічної взаємодії у масмедійних британських та американських дискурсивних практиках (Лютянська, 2017). Вона також звертається до теоретичних напрацювань Нормана Феєрклафа (Norman Fairclough), а також покликається до праці відомого бри-

танського вченого Дональда Метісона (Donald Matheson).

Мета статті – розглянути стан наукового опрацювання проблематики медійного дискурсу на сучасному етапі в працях британських та американських лінгвістів.

Виклад основного матеріалу. Дискурс засобів масової комунікації є своєрідним континуумом, у якому закумуляовано колосальний суспільний досвід. Він є надзвичайно цікавим для дослідників явищем як з позицій діахронії – в розрізі його становлення та формування, так і в синхронній площині – з погляду встановлення закономірностей його проявів та функціонування в часо-просторовому вимірі сучасного соціуму з огляду на систему суспільно-значущих ціннісних орієнтирів та координат. У наукових колах британської та американської дискурсології увагу дослідників зосереджено на вивченні медійного дискурсу в контексті реалій сучасності. Вартим уваги є дослідження американської журналістки, колишньої працівниці агентства “Рейтер” Майри Макдональд (Myra Macdonald) “Exploring media discourse” (“Досліджуючи медіа дискурс”) (Macdonald, 2003). Авторка здійснила аналіз двох вимірів медійного тексту – вербального та візуального. М. Макдональд вивчила та описала основні тенденції та зміни у способах конфігурації реальності на матеріалах засобів масової інформації. Для аналізу дослідниця залучила широкий фактичний тематичний матеріал, що став достатньою підставою для висновків, у яких М. Макдональд стверджує, що дискурс є аналітичним інструментом. У першій частині книги увагу зосереджено на описові та аналізі наслідків підходу до засобів масової інформації через призму дискурсу, а також на встановленні зв'язків між дискурсом, репрезентацією та ідеологією: як корелюють між собою поняття дискурсу та ідеології та яке значення вони мають для медійного аналізу. Другу частину книги “Змінюючи медіадискурс” (“Changing mediadiscourses”) присвячено вивченню змін, що відбуваються в медійному дискурсі. Так, авторка, характеризуючи цей розділ, пише: “Дві наступні глави вивчають деякі конструкції, які академічні критики (та меншою мірою журналісти) пов'язують зі змінами, що, на їхню думку, відбуваються в медіадискурсі. З огляду на нашу звичку мислити бінарними парами, ці бінарні пари найчастіше формулюються в опозиційному відношенні. Медіа ж розглядають як такі, що відмовляються від свого морального обличчя служіння громадськості на користь розваг; і як такі, що постійно віддаляються від громадських інтер-

есів убік приватних та особистих” (Macdonald, 2003: 55). Останній розділ дослідження присвячений обговоренню дискурсів “ризиків”, що виникають на рубежі століть.

Працю британського дослідника Дональда Метісона (Donald Matheson) (Matheson, 2005) “Медіа дискурс: аналізуючи медіа текст” (Media discourses: analysing media texts) присвячено аналізу різних форм вияву медіадискурсу. Д. Метісон критично осмислює медійні студії, дискурсивний аналіз та культурну теорію. У цьому контексті він аналізує медійні тексти, фокусуючись на владі суспільства та “владі медійних інституцій, що встановлюється завдяки їхнім способам використанні мови” (Matheson, 2005: 1–2). Композиційно книга складається зі вступу та восьми розділів. У вступі автор обґрунтовує ключові поняття своєї роботи: мова, суспільне життя, ідеологія, дискурс, медіа. Він окреслює теоретичне підґрунтя своєї роботи у вимірах мови та її відношень із суспільством і культурою, а також робить короткий вступ до дискурсивного аналізу щодо його придатності до вивчення медіатекстів. Кожен із восьми розділів розкриває іншу аналітичну перспективу для специфічного жанру медіатекстів. Для аналізу автор обирає переважно британські медійні тексти. Дослідник вважає, що “аналіз медійного дискурсу не єдиний у висуванні тверджень щодо центральності мови в суспільному житті. Існує велике коло досліджень дискурсу в межах академічних дисциплін, що описано в книзі. Дискурсивний аналіз є часто міждисциплінарною діяльністю, тому ми знаходимо важливі аналізи мови медіа приховані всередині аргументів, що стосуються абсолютно інших проблем” (Matheson, 2005: 2). Праця Д. Метісона цінна також тим, що наприкінці у ній вміщено глосарій, у якому подано ключові терміни з теми дослідження (Matheson, 2005: 176–182).

Британська дослідниця, академік Мері Талбот (Mary Talbot) (Talbot, 2007) у своїй роботі поєднала теоретичні та емпіричні складники медіадискурсу. Вивчення медійних текстів сфокусоване на репрезентації та соціальній взаємодії. Авторка дібрала та опрацювала значний масив прикладів з теле-, радіо- та друкованих медіа, що, без сумніву, є цінним для роботи такого типу. Дослідниця з’ясовує питання дефініції медіадискурсу та пояснює причини того, що він став об’єктом наукового вивчення. Сутність медіадискурсу, на думку М. Талбот, можливо визначити опосередковано: “Що я маю на увазі під “медіа дискурсом?” Початкове широке розуміння може бути з погляду того, чим він не є. Однак оскільки це може служити відправною точкою, то таке пояснення буде

неадекватним. Медіадискурс циркулює через інституції та глибоко проникає у повсякденне життя та щоденну взаємодію майже кожного з нас. Увага до медіа та кругообігу культури, а також до поняття дискурсу буде відображено в цьому огляді” (Talbot, 2007: 5). Аналізуючи медіадискурс, дослідниця звертає увагу на те, що він є поліфункційним феноменом та може містити у собі інші типи дискурсів, до прикладу, медичний, політичний і т.п. (Talbot, 2007: 11). У процесі дослідження М. Талбот звертається також до категорій місця та часу. Вона стверджує, що дискурсивні події завжди передбачають існування адресата й адресанта. Якщо, до прикладу, розглянути ситуацію театральної вистави, коли обоє – і актор (адресант), і аудиторія (адресат) є фізично співприсутніми, тому виробництво (принаймні його кінцевий результат, яким виступає відрепетитувана вистава) та “споживання” відбуваються одночасно. Щодо дискурсу в медіа, то він, на думку М. Талбот, сильно відрізняється; зазвичай існує значна відстань у просторі й часто в часі між продукуванням медіатексту та його споживанням. За своєю суттю це розрізнення між виробництвом та споживанням є, безсумнівно, сучасним явищем. Насправді воно таке ж давнє, яким, власне, є саме письмо (Talbot, 2007: 18). Не оминає своєю увагою дослідниця й питань приватності в медіадискурсі. Так, зокрема, вона вважає, що: “нове покоління програмування робить деякі дуже дивні речі з публічними та приватними домнами, наприклад, проєктуючи особисту щоденну зайнятість серед звичайних людей перед телекамерами” (Talbot, 2007: 24). Інтертекстуальність, позиція автора, соціальна взаємодія також знаходяться у межах наукових зацікавлень авторки. Вона пояснює ці поняття в аспекті дискурсивного аналізу та ілюструє свої пояснення значною кількістю прикладів. Як і Д. Метісон, М. Талбот подає глосарій термінів, що стосуються специфіки її дослідження, що додає цінності праці.

Проблемі взаємодії медіа та громадськості присвячено дослідження Стефана Колемана (Stephen Coleman) та Карен Росс (Karen Ross) (Coleman, Ross, 2010). Автори стверджують, що комунікація ніколи не була важливішою, ніж у наш теперішній культурний момент. Пов’язано це з тим, що все – від зростання монополізації глобальних медіа до питань людських прав, кампаній, присвячених питанням здоров’я, проблеми свободи слова та суспільства, спілкування мають реальні політичні та етичні наслідки. Праця британських вчених є дослідженням більшою мірою практичного, ніж теоретичного характеру. Вона відображає резуль-

тати вивчення шляхів та способів, якими медіа (преса, телебачення, Інтернет) конструюють та представляють публіці; способи, якими різні громадські установи підривають контроль над інформаційним ринком основних засобів масової комунікації задля того, аби почути голос інших та поспілкуватися з ними. Науковці здійснюють мапування сучасного медіа-публічного дискурсу та встановлюють відношення в історичному контексті з метою показати походження сучасних громадсько-політичних зобов'язань. Важливим також є те, що дослідники у своїй праці торкаються проблеми гендеру. Аналіз жіночих медіа вони подають у діахронічному вимірі – від часу становлення до сьогодення: “Разом з іншими альтернативними медіа, активність жіночих медіа стала більш послідовною та помітною в 1960-х та 1970-х рр., не тільки в Сполучених Штатах, але й у всьому світі, часто через заснування піратських радіостанцій” (Coleman, Ross, 2010: 86).

У висновках автори констатують той факт, що медіа є надзвичайно близькими до владних структур, проте не є їхніми складниками. Загалом здатність громадськості показувати своїми вчинками різне ставлення до певної події чи ситуації не залежить тільки від інституційної відповідності медіа. Межа відкритості суспільства, використання публічного простору та повага до нього залежить, на думку С. Колемана та К. Росс, від впевненості в тому, що можна сміливо подивитись одне одному у вічі. Медіа є одночасно відо-

браженням і такої впевненості, і її нестачі, а також її генератором (Coleman, Ross, 2010: 111).

Більш відомою у вітчизняній дискурсології є праця Нормана Феєрклафа (Norman Fairclough) (Fairclough, 1995). “Медіа дискурс” (“Media discourse”), у якій професор застосовує підхід критичного дискурсивного аналізу до мови медіа. Оперуючи прикладами текстів, дібраними з теле-, радіо- та газет, він фокусується на переході від практики медіадискурсу до ширшого спорідненого процесу соціальних та культурних змін. Особливо це стосується відношень між публічним та приватним у медіа, а також між інформацією та розвагами. Дослідник детально описує підходи до аналізу медіадискурсу. Зокрема, він зупиняється на таких: лінгвістичний та соціолінгвістичний аналіз, аналіз розмови, семіотичний аналіз та ін. Науковець вивчає прояви різних типів дискурсу в медійних текстах (Fairclough, 1995: 43-48). Медіа-тексти ж він вважає чутливим барометром соціокультурних змін.

Висновки. Наведений у статті огляд наукових праць британських та американських дослідників медійного дискурсу дає змогу сформулювати загальний висновок щодо розвитку як теоретичних основ дискурсології, так і практичних аспектів функціонування медійного дискурсу як суспільного та культурного явища. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у компаративному аналізі медійного дискурсу англomовного та україномовного культурного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лютянська Н. І. Відтворення ситуацій міжетнічної взаємодії у мас-медійних британських та американських дискурсивних практиках : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2017. 219 с.
2. Мірошніченко І. Г. Стилий текст в українському масмедійному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпро, 2020. 25 с.
3. Coleman S., Ross K. The media and the public. “Them” and “us” in media discourse. Chichester; Malden : Wiley-Blackwell, 2010. 200 p.
4. Fairclough N. Media discourse. London : Edward Arnold, 1995. 214 p.
5. Macdonald M. Exploring media discourse. London : Arnold, 2003. 213 p.
6. Machin D., Leeuwen Th. van. Global media discourse. A critical introduction. London; New Yourk : Routledge, 2007. 189 p.
7. Matheson D. Media discourses: analysing media texts. Maidenhead : Open University Press, 2005. 206 p.
8. Talbot M. Media discourse. Representation and interaction. Edinburgh Edinburgh University Press Ltd, 2007. 199 p.
9. Whorf B. Lee, Carroll John B. Language, thought, and reality : selected writings / The Technology Press of Massachusetts Institute of Technology and John Wiley & Sons, Inc. New York : London, 1956. 315 p.

REFERENCES

1. Liutianska N. I. Vidtvorennia sytuatsii mizhetnichnoii vzaiemodii u mas-mediinykh brytanskykh ta amerykanskykh dyskursyvykh praktykakh [Presenting interethnic interaction situations in British and American media discourse] : dys. ... kand. filol. Nauk : 10.02.04 / Kherson. derzh. un-t. Kherson, 2017. 219 s. [in Ukrainian]
2. Miroshnychenko I.H. Styslyi tekst v ukraiinskomy masmediinomy dyskursi [Compressed text in Ukrainian mass media discourse] : avtoref. dis. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : 10.02.01. Dnipro, 2020. 25 s. [in Ukrainian]
3. Coleman S., Ross K. The media and the public. “Them” and “us” in media discourse. Chichester; Malden : Wiley-Blackwell, 2010. 200 p.
4. Fairclough N. Media discourse. London : Edward Arnold, 1995. 214 p.

5. Macdonald M. Exploring media discourse. London : Arnold, 2003. 213 p.
6. Machin D., Leeuwen Th. van. Global media discourse. A critical introduction. London; New Yourk : Routledge, 2007. 189 p.
7. Matheson D. Media discourses: analysing media texts. Maidenhead : Open University Press, 2005. 206 p.
8. Talbot M. Media discourse. Representation and interaction. Edinburgh Edinburgh University Press Ltd, 2007. 199 p.
9. Whorf B. Lee, Carroll John B. Language, thought, and reality : selected writings / The Technology Press of Massachusetts Institute of Technology and John Wiley & Sons, Inc. New York : London, 1956. 315 p.